

Alexander V. Prusin, *The Lands Between: Conflict in the East European Borderlands, 1870-1992*, Oxford: Oxford University Press, 2010, 324 p., ISBN 978-0-19-929753-5

Alexander V. Prusin, în studiul său *The Lands Between: Conflict in the East European Borderlands, 1870-1992* [*Pământul dintre: Conflictul de la frontierele Europei de Est, 1870-1992*], își propune drept scop să examineze cauzele și mecanismele conflictului din regiunea de frontieră a Europei de Est, din perspectiva clivajelor social-economice și a rivalității etnice din zonă. Prusin încearcă să ne demonstreze că diversitatea etnoculturală din regiunea periferică a fostelor imperii a venit în conflict direct cu politica noilor state naționale care s-au constituit în această regiune la început de secol XX. Lupta pentru independență și delimitarea granițelor de stat au fost ghidate de ideologia naționalistă, ce susținea că numai statul cu o națiune predominantă va fi capabil să înlăture sărăcia și să asigure stabilitatea în limitele granițelor. În opinia autorului, anume această direcție ideologică va alimenta conflictele interetnice din Europa de Est, care se vor acutiza pe durata celor două conflagrații militare – numite de autor războaie civile (războaie de gherilă, războiul polono-ucrainean etc.), și va îndemna populația locală să participe activ la exterminarea evreilor în timpul celui de-al Doilea Război Mondial.

Limitele cronologice propuse de autor sunt marcate de anii 1870-1992, de la unificarea Germaniei până la destrămarea Uniunii Sovietice. Teritoriul pe care se focalizează lucrarea de față este fosta frontieră de vest a Imperiului Rus, regiune care astăzi separă Rusia de restul Europei; o fâșie de pământ ce se întinde de la nord spre sud, incluzând Estonia, Letonia, Lituania, Belarus, Polonia (de Est), Ucraina (de Vest) și Republica Moldova. Autorul delimitează acest teritoriu

ca o regiune integră, caracterizată prin diversitate lingvistică, etnică, confesională care coexistă pe respectivul areal – un teren care în trecut a fost motivul unui șir de conflicte interetnice. Prusin atenționează cititorul că diversitatea dată a fost cauzată de dominările succesive ale cruciaților danezi și teutoni, călăreților mongoli, regatelor Suedez și Polonez, imperiilor Rus și Otoman, care încercau să modeleze populația locală după cum credeau ei de cuviință. La mijlocul secolului XIX, teritoriul respectiv a devenit o zonă volatilă de frontieră între Germania, Austria și Imperiul Rus, unde mișcările naționale pentru independență ale populației subjugate au devenit tot mai intense.

Cele două conflagrații militare au afectat într-un mod deosebit regiunea de frontieră a Europei de Est, activizând brutalitatea și violența interetnică a populației locale, care lupta pentru obținerea independenței și delimitarea granițelor statului național. Ultimul scop întâlnea dificultăți semnificative, cauzate de prezența unor vecini puternici precum Germania și URSS, dar și de contextul prezenței unei populații pestrițe și dispersate, din punct de vedere etnic, pe teritoriile întinse ale fostelor imperii.

Din punct de vedere teoretic, studiul de față se încadrează în cercetările care abordează istoria în lumina conceptului de *borderland* (regiune frontalieră/de frontieră). Originalitatea inovativă a lucrării se datorează aptitudinii autorului de a privi întreaga regiune de frontieră a Europei de Est ca un tot întreg și de a analiza conflictele din anii 1870-1990 prin prisma unei abordări comune pentru toată regiunea. Printre studiile cu o abordare similară vom menționa lucrarea lui Kate Brown, *A Biography of No Place: From Ethnic Borderland to Soviet Heartland*, și cea a lui Timothy Snyder, *The Reconstruction of Nations: Poland, Ukraine, Lithuania, Belarus, 1569–1999*. Includerea în această lucrare a teritoriului Republicii Moldova reprezintă un argument în plus pentru introducerea ei în atenția publicului local. Ea oferă cititorului posibilitatea să evadeze din cadrul istoriografiei naționale și să privească într-un mod comparativ și mai larg procesele și fenomenele ce au cuprins Estul Europei în anii 1870-1990.

Lucrarea lui Prusin, structurată în nouă capitole, începe cu titlul „Pământul și oamenii”, capitol în care autorul face o prezentare generală a situației în teritoriul aflat în centrul atenției, regiune care în perioada anilor 1870 și până la începutul Primului Război Mondial era împărțită în mare parte între Imperiul Rus și Imperiul Austro-Ungar. Prusin oferă o bogată informație statistică, prezentând grupurile

etnice ce locuiau în regiunea respectivă. Din totalul unei populații de 16 352 000 de persoane, 10 809 000 se aflau în Imperiul Rus, iar 5 543 000 locuiau în Imperiul Austro-Ungar; aceștia vorbeau cel puțin opt limbi, utilizau trei alfabet și aveau cinci religii diferite. Prusin vede în acest tărâm de frontieră un spațiu de insecuritate și instabilitate – o zonă de conflict și concurență între puterile ce dominau în regiune și care erau interesate să-și extindă influența, pe de o parte, și națiunile subjurate care tindeau spre independență, pe de altă parte; o regiune unde naționalismul va juca mai târziu un rol decisiv. În plan comparativ, autorul apreciază politica Imperiului Rus ca fiind una mai agresivă, ce avea drept scop rusificarea populației din teritoriile ocupate în Europa, pe când Imperiul Austro-Ungar este văzut într-o lumină mai favorabilă, fiind considerat drept un imperiu cu politici naționale mai tolerante, care a tras unele învățăminte în urma revoluției din 1848-1849.

În capitolul II, dedicat Primului Război Mondial, autorul susține că rivalitatea imperiilor Rus și Austro-Ungar a avut un efect deosebit asupra regiunii de frontieră din Europa de Est; anume atunci a fost declanșat primul val de amploare al brutalităților și conflictelor interetnice în regiune. Prusin afirmă că Primul Război Mondial a transformat Europa de Est într-un teritoriu unde puterile din zonă au înfăptuit în această perioadă un șir de experimente de ordin economic și politic, cu scopul de a preveni dezintegrarea frontierelor, unde violența și represivunile au devenit instrumentele de bază în realizarea acestui scop. De exemplu, acțiunile de spionaj, de rezistență sau de colaborare cu inamicul din partea populației locale puteau declanșa acțiuni din partea puterii centrale împotriva unui întreg grup etnic. Un loc deosebit aici îl ocupă Imperiul Rus, care, după cum susține autorul, promova o politică ce avea drept scop păstrarea securității la granițele sale de vest, precum și naționalizarea social-economică a acestei frontiere. Revoluția din 1917 este apreciată de Prusin drept apogeul luptei naționalismului pentru independență, deși în această perioadă, în regiunea de frontieră nu existau națiuni bine formate, cu excepția polonezilor.

În capitolul III, „Războaiele de frontieră. 1918-1920”, Prusin respinge ideea precum că Primul Război Mondial s-a sfârșit în noiembrie 1918, cel puțin nu în cazul Europei de Est. Autorul vede o continuare a acestuia în conflictele interetnice ce s-au iscat în timpul primei conflagrații mondiale și care au continuat până în anii 20 ai

secolului XX. Galvanizate de destrămarea Imperiului Rus și a Imperiului Austro-Ungar, națiunile din Europa de Est s-au antrenat într-un șir de conflicte succesive, optând pentru independență și delimitarea granițelor statelor naționale în proces de creare. De exemplu, statele baltice au luptat împotriva ideologiei bolșevice și a armatei roșii, Polonia se confrunta cu minoritatea ucraineană (element proeminent în noua Polonie), iar România, după Unirea din 1918, era nevoită să țină piept forțelor bolșevice și minorităților etnice din Basarabia. Astfel, ca rezultat al violenței din regiune, în perioada 1914-1920, Estonia, Letonia și Lituania au pierdut 1,5 milioane de oameni, Galiția de Est a pierdut undeva jumătate de rezidenții săi (25 000), iar războiul polono-ucrainean a cauzat decesul a unui număr impunător de soldați și civili (majoritatea țărani) de ambele părți.

„Interimatul” este capitolul IV, în care Prusin susține că în perioada interbelică, principala problemă cu care s-au confruntat noile state naționale din regiunea de frontieră a Europei de Est a fost de ordin politic. Regimurile politice, nefiind stabile și experimentate, nu aveau posibilitatea de a se opune eficient presiunii externe din partea vecinilor puternici: Germania și URSS. Prusin susține că, chiar dacă aceste state încheiau sau nu pacte de neagresiune cu vecinii lor puternici, chiar dacă promovau sau nu o politică de neagresiune, chiar dacă tratau bine sau nu minoritățile etnice ori chiar dacă interziceau sau nu partidele comuniste, toate acestea nu aveau cum să împiedice ocuparea Europei de Est de către Germania și URSS la începutul celui de-al Doilea Război Mondial. În opinia autorului, lipsa coordonării forțelor comune și rivalitatea etnică a statelor respective au subminat abilitatea defensivă a acestora. Prusin consideră că o coaliție condusă de Polonia putea reprezenta în acel context metoda cea mai eficientă de rezistență invaziei sovietice și germane.

Perioada 1939-1944 este cel mai amplu studiată și probabil „îndrăgită” de autor, fiind și cea mai apropiată de titlul lucrării. Acestui interval de timp relativ scurt îi sunt dedicate trei capitole. Consacrat primilor ani de dominație sovietică (1939-1941), capitolul VI documentează haosul ce a cuprins aceste teritorii și atitudinea ambiguă a populației locale față de noul regim (sovietic) instalat, ceea ce a generat noi conflicte. Autorul menționează că, în perioada respectivă, partidele comuniste locale aveau puțini părtași. Partidul Comunist din Basarabia, care însuma 8 000 de membri, era cel mai numeros din regiune, pe locul doi fiind Ucraina de Vest cu doar 4 719 mem-

bri de partid. Capitolele 6 și 7, întitulate „Holocaustul și colaborarea localnicilor, 1941-1944” și, respectiv, „Războaiele civile, 1941-1944”, analizează transformările tumultuoase din acea perioadă de trei ani. Autorul apreciază holocaustul și „războaiele civile” (războaiele de gherilă și războaiele interetnice) din regiune ca apogeu al conflictelor interetnice din Europa de Est. Prusin susține că holocaustul din regiune a fost, fără îndoială, cauzat de ocuparea acestor teritorii de către naziști, iar un rol important în exterminarea evreilor l-au jucat și colaboratorii locali. Evreii nu au fost însă unicele victime, de asemenea a fost exterminat un număr mare de ruși, polonezi, lituanieni și alții care au fost învinuiți de trădare sau alte „păcate”. Conflictul din regiunea de frontieră a Europei de Est din timpul celui de-al Doilea Război Mondial este prezentat ca un conflict deosebit de crud, care a luat diverse forme cu consecințe dezastruoase.

Haosul și violența au continuat și în perioada imediată de după război. În capitolul VIII Prusin subliniază că populația locală nu era încântată de „eliberarea” oferită de URSS, fiind mai mult atrasă de Europa Centrală. Însă, treptat, cu ajutorul propagandei, prin intermediul deportărilor și colectivizării forțate, comuniștii au fost capabili să remodeleze și să încadreze în sistemul economic sovietic regiunea de frontieră a Europei de Est, iar vechea orânduire economică și politică a fost eliminată.

Ultimul capitol al studiului dat acoperă o perioadă destul de vastă – de la moartea lui Stalin până la dezintegrarea URSS. Politica sovietică din perioadă dată este apreciată de autor ca una de păstrare a domeniilor obținute încă de Rusia imperială, ca urmare se renunță treptat la revoluția mondială. Cititorul moldovean va fi interesat să afle mai multe despre conflictul din Transnistria. Prusin pune în evidență faptul că Republica Moldova a fost unicul stat din regiune unde a avut loc un conflict militar după dezintegrarea URSS. Motivele acestui conflict unic, în opinia autorului, au fost următoarele: impunerea limbii ruse, care devenise destul de influentă în regiune (subminând limba majorității populației), faptul că în cercurile de conducere ale regiunii alogenii (ruși și ucraineni) erau mai mulți decât autohtonii; politica URSS de înăbușire a sentimentului național al românilor și alte politici, care au generat un puternic spirit antisovietic, care s-a acumulat în sânul populației locale și care a izbucnit după destrămarea URSS.

În linii generale, Prusin a reușit să elaboreze un studiu solid și bine structurat în jurul argumentării sale. După cum ne demonstrează autorul în lucrarea *The Lands Between: Conflict in the East European Borderlands, 1870-1992*, conflictul a fost un element comun pentru o regiune atât de diversă ca Europa de Est. Prusin reușește să ne convingă că conflictul din Estul Europei devine tot mai proeminent la sfârșitul secolului XIX, odată cu tranziția de la imperiile multinaționale la statele naționale. Principala cauză a declanșării conflictului în regiune a fost, după cum ne sugerează autorul, politica noilor state naționale implementată în lupta lor pentru independență, delimitarea granițelor statului, stabilizarea instituțiilor politice în limitele granițelor acestuia. Prusin demonstrează că cele două războaie mondiale au acutizat și alimentat conflictul în regiunea de frontieră a Europei de Est. Sfârșitul celui de-al Doilea Război Mondial a marcat, în opinia autorului, începutul unei perioade de pace îndelungate, aceasta datorându-se capabilității comuniștilor de a remodela și încadra acest teritoriu în sistemul economic și politic sovietic.

Igor Ciobanu